સુધરેલી રીત મુજબ. નવાં ધોરણ માટે.

બાળવર્ગની નોટ.

જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ, મૂળાક્ષર [illegible]
બે રીતે, મૂળાક્ષર. બે અક્ષરના શબ્દ, ત્રણ અક્ષરના
શબ્દ, બારાખડી, આંક, ભાગ ૧લાના અર્થ, ભાગ
બીજાના અર્થ, ગીત અને કવિતાની સમજુતી,
ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ, પોતાની જગાએ જતી વખત
બોલવાની ડ્રિલ, ઘેર જતી વખત બોલવાની
ડ્રિલ, એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા [illegible]
યાદ કરવા વિષે પાઠ, સરવાળાનો કોઠો,
બાકીનો કોઠો, દડાની રમત.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ટી. શાહ. એન્ડ કો.
રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—**C. M. Shah.**
પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

છાપનાર—ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયક.
છાપવાનું ઠેકાણું—શ્રી "અનાવિલ બંધુ" પ્રી. પ્રેસ
બરાનપુરી ભાગળ, ભાજીવાળી પોળ—સુરત.

સંવત ૧૯૮૬) કિંમત બે આના. (સને [illegible] (શિક્ષા

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

બાળવર્ગની નોટ

મૂળાક્ષર શિક્ષણ.

સાધન:—સ્લેટ, રકાબી, કડી, સળી, રંગીન પેન.

સૂચના:—પ્રથમ ડ્રિલ કરાવી વ્યવસ્થિત બેસાડવા. પ્રથમ સીધી લીટીથી બનતા અક્ષર શીખવવા, પછી વક્ર લીટીથી.

આરંભ પ્રશ્ન.

પ્ર० તમને રજા કેટલે વાગે મળે છે?

જ० ચાર વાગે સાહેબ.

પ્ર० રજા મળ્યા પછી ક્યાં જશો? જ. ઘેર

મૂળાક્ષરનો કત્તો લઈ ઘર ઓળખાવવું.

જ० ઘ.

આજે એ તમને શિખવવાનો છે.

જવાબ હંમેશાં દરેક છોકરા પાસે પૂર્ણ વાક્યમાં લેવા મહાવરો રાખવો.

મુખ્ય વિષય.

દરેક છોકરાની આગળ સ્લેટો મુકાવવી, અને સ્લેટની ડાબી બાજુએ જેટલી જોઇએ તેટલી કડી, સળી મૂકેલી એવી રકાબીઓ મુકાવવી. પછી શિક્ષકે વર્ગ આગળ પોતાની પાસે રાખેલી કડી, સળી અનુક્રમે ગોઠવી બતાવી બાળકો તેમ કરે છે કે નહિ તે જોવું.

અક્ષર તૈયાર કરાવ્યા પછી રંગીન પેન રકાબીમાંથી લેવડાવી કડી સળીની પાસે ફેરવાવવી. પછી કડી સળીઓ ગોઠવી હતી તે મુજબ જુદા આકારો પડાવી ઘ છોકરા પાસે લખાવવો. (શિક્ષકે ઘ કઢાવવામાં પાટીઆનો ઉપયોગ કરાવવો.)

પુનરાવર્તન.

વર્ગમાંથી ૨-૪ છોકરા પાસે રંગીત ચાક વડે ઘ પાટીઆપર લખાવવો. બાદ સરખી ૫ રંગીત સળીથી ઘર બનાવવું અને તે મુજબ વર્ગના તમામ છોકરાઓ પાસે બનાવરાવવું.

ચોપાઈ.

એક સળી આડી મુકાય; બે ઉભી તે ભીંત ગણાય.
બે બાજુ બે બનાવ ઢાળ, તે ઘરમાં તો રહેશે બાળ.
પાઠ અમારો થયો તૈયાર, સર્વે જઇશું હારો હાર.

ટીપઃ—નમુના માટે આ પાઠ શીખવી બતાવ્યો છે. એ મુજબ બીજા પાઠો શીખવવા.

મૂળાક્ષર શીખવવાનો ક્રમ.

ન, મ, ત, લ; ગ, ણ, જ, ઝ; ર, સ, શ, ચ, જ્ઞ; વ, ળ, પ, ષ; દ, ઇ, ઈ; છ, ઘ, ધ; ઉ, ઊ; ટ, ઠ, ય, થ, ક્ષ; ડ, ઢ, હ, ક, ફ; બ, ભ, ખ, અ.

બીજી રીતે.

મ, ન, ત, ભ, લ, દ, ઘ, ધ, છ, ઇ, ઈ, વ, બ, ગ, ણ, ઞ, ચ, અ, આ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, અં, અઃ, ઉ, ઊ, પ, ષ, ખ, ટ, ઠ, ય, થ, ર, શ, સ, ડ, ઢ, ક, ફ, હ, જ, ળ,

મૂળાક્ષર.

ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ; ચ, છ, જ, ઝ, ઞ; ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ; ત, થ, દ, ધ, ન; પ, ફ, બ, ભ, મ; ય, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ, ળ, ક્ષ, જ્ઞ.

અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઐ, ઓ, ઔ, અં, અઃ,

બે અક્ષરના શબ્દો.

ઈદ	ખર	જમ	દસ	બળ
ઊડ	ખસ	જય	દળ	ભણુ
ઊઠ	ખલ	ટપ	ધન	ભર
ઊન	ગઈ	ટબ	નખ	ભંસ
ઊસ	ગજ	ઠગ	નટ	મગ
કણુ	ગણુ	ડર	નર	મઠ
કદ	ગઢ	ઢગ	નવ	મણુ
કફ	ગપ	તજ	નસ	મન
કપ	ઘર	તડ	પગ	મર
કમ	ઘડ	તર	પણુ	યમ
કર	ઘેન	તલ	પડ	રજ
ખપ	ચક	થડ	પદ	રઢ
ખણુ	જગ	થર	પળ	રથ
ખડ	જણુ	દન	ફળ	રસ
લખ	વઢ	વણુ	સઠ	હઠ
વર	વડ	વન	સળ	હળ
વડ	વટ	શણુ	મગ	હસ

ત્રણ અક્ષરના શબ્દો.

અક્ષર	કબજ	ચલમ	તલપ	મગજ
અડદ	કમળ	જખમ	તસર	મગર
અદલ	કરડ	જગત	દરદ	મરણુ
અધર	કરણુ	જડજ	નકલ	મરદ

અમલ	કલમ	જણસ	નગર	મલમ
અમર	કસબ	જનક	નજર	રબર
અરજ	ખબર	જનમ	નરક	રમણ
અસર	ખરચ	જમણ	નરમ	વગર
અસલ	ગગન	જલદ	નરસ	વચન
ઇલમ	ગજબ	જસત	નવલ	વતન
ઉપજ	ગટર	ઝડપ	પરખ	વરખ
ઉપર	ગમત	ઝટક	પવન	વરસ
કઠણ	ગરજ	ઝપટ	ફણસ	વલણ
કડક	ગરમ		ફરક	શરમ
કડબ	ગવન	ઝરણ	બગલ	સડક
કણક	ઘરડ	તનખ	બદન	સમજ
કતલ	ચડસ	તદન	બરડ	સરસ
કદમ	ચપટ	તપત	બરફ	સહજ
કદર	ચપળ	તબક	બળદ	હરણ
કનક	ચમન	તરફ	ભગત	હરફ
કપટ	ચરસ	તરત	ભજન	હરખ

આંક.

૧	૧૧	૨૧	૩૧	૪૧	૫૧	૬૧	૭૧	૮૧	૯૧
૨	૧૨	૨૨	૩૨	૪૨	૫૨	૬૨	૭૨	૮૨	૯૨
૩	૧૩	૨૩	૩૩	૪૩	૫૩	૬૩	૭૩	૮૩	૯૩
૪	૧૪	૨૪	૩૪	૪૪	૫૪	૬૪	૭૪	૮૪	૯૪
૫	૧૫	૨૫	૩૫	૪૫	૫૫	૬૫	૭૫	૮૫	૯૫
૬	૧૬	૨૬	૩૬	૪૬	૫૬	૬૬	૭૬	૮૬	૯૬
૭	૧૭	૨૭	૩૭	૪૭	૫૭	૬૭	૭૭	૮૭	૯૭
૮	૧૮	૨૮	૩૮	૪૮	૫૮	૬૮	૭૮	૮૮	૯૮
૯	૧૯	૨૯	૩૯	૪૯	૫૯	૬૯	૭૯	૮૯	૯૯
૧૦	૨૦	૩૦	૪૦	૫૦	૬૦	૭૦	૮૦	૯૦	૧૦૦

નાનો અંક એકમનો તેથી મોટો દશક અને તેથી મોટો શતકનો

બારાખડી.

ક્+અ=ક ખ ગ ઘ ચ છ જ ઝ ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ

ક્+આ=કા ખા ગા ઘા ચા છા જા ઝા ટા ઠા ડા ઢા ણા તા થા દા ધા

ક્+ઇ=કિ ખિ ગિ ઘિ ચિ છિ જિ ઝિ ટિ ઠિ ડિ ઢિ ણિ તિ થિ દિ ધિ

ક્+ઈ=કી ખી ગી ઘી ચી છી જી ઝી ટી ઠી ડી ઢી ણી તી થી દી ધી

ક્+ઉ=કુ ખુ ગુ ઘુ ચુ છુ જુ ઝુ ટુ ઠુ ડુ ઢુ ણુ તુ થુ દુ ધુ

ક્+ઊ=કૂ ખૂ ગૂ ઘૂ ચૂ છૂ જૂ ઝૂ ટૂ ઠૂ ડૂ ઢૂ ણૂ તૂ થૂ દૂ ધૂ

ક્+એ=કે ખે ગે ઘે ચે છે જે ઝે ટે ઠે ડે ઢે ણે તે થે દે ધે

ક્+ઐ=કૈ ખૈ ગૈ ઘૈ ચૈ છૈ જૈ ઝૈ ટૈ ઠૈ ડૈ ઢૈ ણૈ તૈ થૈ દૈ ધૈ

ક્+ઓ=કો ખો ગો ઘો ચો છો જો ઝો ટો ઠો ડો ઢો ણો તો થો દો ધો

ક્+ઔ=કૌ ખૌ ગૌ ઘૌ ચૌ છૌ જૌ ઝૌ ટૌ ઠૌ ડૌ ઢૌ ણૌ તૌ થૌ દૌ ધૌ

ક્+અં=કં ખં ગં ઘં ચં છં જં ઝં ટં ઠં ડં ઢં ણં તં થં દં ધં

ક્+અઃ=કઃ ખઃ ગઃ ઘઃ ચઃ છઃ જઃ ઝઃ ટઃ ઠઃ ડઃ ઢઃ ણઃ તઃ થઃ દઃ ધઃ

ભાગ ૧ લાના અર્થ.

વર્ગ ૧

લખોટો=મંજો

મલ=જોરાવર માણસ

મલમ=ચીકણું ચોપડવાનું ઓસડ.

સુરજ=રવિ

વર્ગ ૨

ફેણ=નાગની પહોળી ડોક

ગણ=ગણતરી કર

મગ=એક જાતનું કઠોળ

મગન=છોકરાનું નામ છે

ગમત=મજા

ગમન=છોકરાનું નામ છે

જમ=ખા

જમણ=જમવાનું

ગજ=ચોવીસતસુનું માપ

નમ=નીચો વળ

વર્ગ ૩

રથ=ચાર પૈડાની ઘુમટવાળી ગાડી

સગડી=દેવતા સળગાવવાનું સાધન

તર=પાણીમાં શરીર અધર રાખ

ન	પ	ફ	બ	ભ	મ	ય	ર	લ	વ	શ	ષ	સ	હ	ળ	ક્ષ	જ્ઞ
ના	પા	ફા	બા	ભા	મા	યા	રા	લા	વા	શા	ષા	સા	હા	ળા	ક્ષા	જ્ઞા
નિ	પિ	ફિ	બિ	ભિ	મિ	યિ	રિ	લિ	વિ	શિ	ષિ	સિ	હિ	ળિ	ક્ષિ	જ્ઞિ
ની	પી	ફી	બી	ભી	મી	યી	રી	લી	વી	શી	ષી	સી	હી	ળી	ક્ષી	જ્ઞી
નુ	પુ	ફુ	બુ	ભુ	મુ	યુ	રુ	લુ	વુ	શુ	ષુ	સુ	હુ	ળુ	ક્ષુ	જ્ઞુ
નૂ	પૂ	ફૂ	બૂ	ભૂ	મૂ	યૂ	રૂ	લૂ	વૂ	શૂ	ષૂ	સૂ	હૂ	ળૂ	ક્ષૂ	જ્ઞૂ
ને	પે	ફે	બે	ભે	મે	યે	રે	લે	વે	શે	ષે	સે	હે	ળે	ક્ષે	જ્ઞે
નૈ	પૈ	ફૈ	બૈ	ભૈ	મૈ	યૈ	રૈ	લૈ	વૈ	શૈ	ષૈ	સૈ	હૈ	ળૈ	ક્ષૈ	જ્ઞૈ
નો	પો	ફો	બો	ભો	મો	યો	રો	લો	વો	શો	ષો	સો	હો	ળો	ક્ષો	જ્ઞો
નૌ	પૌ	ફૌ	બૌ	ભૌ	મૌ	યૌ	રૌ	લૌ	વૌ	શૌ	ષૌ	સૌ	હૌ	ળૌ	ક્ષૌ	જ્ઞૌ
નં	પં	ફં	બં	ભં	મં	યં	રં	લં	વં	શં	ષં	સં	હં	ળં	ક્ષં	જ્ઞં
નઃ	પઃ	ફઃ	બઃ	ભઃ	મઃ	યઃ	રઃ	લઃ	વઃ	શઃ	ષઃ	સઃ	હઃ	ળઃ	ક્ષઃ	જ્ઞઃ

સરસ=સારી
રમત=ખેલ
તરત=જલદી
રતન=છોકરીનું નામ છે
શણ=એક જાતનો છોડ
ચકલી=ચલ્લી
શકોરૂં=માટીનો વાડકો
ચમર=વાળની પીંછી
ચમન=છોકરાનું નામ છે
બીલીપત્ર=બીલીનામના ઝાડનાં પાંદડાં

અંક=આંકડા

વર્ગ ૪

વહાણ=મોટી હોડી
નળ=પાણીની મોટી નળી
વળ=પાછો ફર
જવ=ઘઉં જેવા આકારનું ધાન્ય
વગર=વિના
ગળ=ગળે ઉતાર
પતંગ=કનકવો
ધનુષ=કામઠું

પગ=ટાંટીઆ
પરણ=લગ્ન કર
પવન=વા
ચોરસ=ચાર કાટખુણાનો આકાર

વર્ગ ૫

દડો=બોલ
છયળ=એક જાતનું ઝીણું કીડા જેવું પ્રાણી
દળ=પીસ
ઇસ=ખાટલાના ઉભા

આડા લાકડા

આંગળા=આંગળીઓ

વર્ગ ૬

ઘડો=માટીનો દોરીઓ

ધજા=વાવટો; નિશાન

છગન=છોકરાનું નામ છે

ઘસ=ઘસડ

ઘન=સરખી લંબાઈ પહોળાઇ ને જાડાઇના કકડા

ઘર=મકાન

ધમણ=ભઠ્ઠી ફુંકવાનું ચામડાનું સાધન

મધ=ગળ્યો ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ

વર્ગ ૭

ઉતરડ=મોટા માટલાપર અનુક્રમે નાના ગોઠવેલા હોય તે

ઊન=ઘેટાના વાળ

ઉજમ=છોકરીનું નામ છે

ઉમર=મુસલમાન છોકરાનું નામ છે.

વર્ગ ૮

ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો

ઢબુ=અર્ધોકો; બે સવાકા

ઝટ=જલદી

ઢગ=ઢગલો

ગઢ=કિલ્લો

સઢ=વહાણમાં કુવાને બાંધેલું પવન ભરવાનું કપડું

થડ=ઝાડનો વચલો ગોળ ભાગ.

કરોળીઓ=જાળાં બાંધનાર જીવડું

વર્ગ ૯

ડગલો=અંગરખો

દળીઓ=બી

હળ=જમીન ખેડવાનું ઓજાર

મઠ=એક જાતનું કઠોળ

હસન=મુસલમાન છોકરાનું નામ છે

ફણસ=એક જાતનું ફળ (એમાંથી ચાંપા નીકળે છે)

કલમ=લેખણ

પકડ=ઝાલ

મણકા=ગોળ દાણા

વર્ગ ૧૦

ભમરડો=ફેરવવાનું રમકડું

ભરડ=ભચડ

ખડીઓ=સાહી ભરવાનું વાસણ

અજગર=મોટો સાપ

ખલ=પત્થરની લાંબી ખાંડણી

અડદ=એક જાતનું કઠોળ

બદબ=બે હાથ વાળી છાતી સાથે રાખવા તે

પંજો=હાથો

ભાગ ૨ જાના અર્થ.

પાઠ ૧.

બા=બેન

મા=બાપની વહુ

ના=નહિ

ભા=દાદા

ચાર=લીલું ઘાસ

ચાકર=નોકર

પાઠ ૨

મામા=માના ભાઈ

બાઉ=લાડુ

બાપા=માનો વર

પાઠ ૪

ડીલે=શરીરે

ઘી=તાવેલું માખણ

તીણા=અણીવાળા

વાળ=બાળ; નિમાળા

માળી=બાગની સંભાળ રાખનાર

પાઠ ૫

બહુ=ઘણું

પુરી=તળેલી નાની રોટલી

ગુલાબ=એક જાતનું ફૂલ

ગુલાબી=છોકરાનું નામ

બૂમ=ઘાંટો

બૂ=પાણી

પાસે=કને

પાઠ ૬

દવા=ઓસડ

પૈસા=નાણું

તાવ=બોખાર; તપત

બૈરી=બાયડી

વૈતરા=મજુર

લટકે=લબડે

પાઠ ૭

દડો=બોલ

પીળો=હળદર જેવો

દોરો=દોરી

સૌ=બધા

રાતો=લાલ

વાદળી=આસમાનના રંગ જેવો

ગીત=રાગથી ગાવું તે

પાઠ ૮

ઇંટ=માટીનો લંબચોરસ ઘાટ

બંગડી=કાચની ચુડી

શાંતી=છોકરીનું નામ છે

પતંગ=કનકવો

ચમચક=કનકવાના પુછડા આગળ જુદા રંગનો કડકો ચોઢેલો તે

પાઠ ૯

ભલી=ગરીબ

વળગી=બાઝી

વાછરડી=નાની ગાય

તાંબડી=દૂધ દોહવાનું વાસણ

દહાડો=દિવસ

પાઠ ૧૦

વહાલા=પ્યારા

અહીં=આ ઠેકાણે

દર=ઉંદર, કીડી, મંકોડા સાપ વગેરેના ઘર; બાકું

ફરી=બીજીવાર

પાઠ ૧૧

ટાંગેલું=લટકાવેલું

ચાંચ=પક્ષીનું મોં

લીટા=કાપા

પાંજરૂં=પીંજરૂં

કાંઠલો=ગળા પરનો કાપો
પાંખ=પક્ષીનું ઉડવાનું સાધન
મજાનો=સારો; સુંદર
ભાત=રાંધેલા ચોખા
સારૂં=મીઠું મીઠું; મધુરૂં

પાઠ ૧૨

પહેલાં=અગાઉ
ચોપડી=પોથી
ચાંપવાને=દાબવાને
મહેતાજી=ગુરુજી; માસ્તર
મોડું=અસુરૂં
ફાડી=ચીરી
નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું
પાઠ=ધડો; લેશન
વાર=ઢીલ; વખત

પાઠ ૧૩

ઘરાક=સોદો લેનાર
દુકાન=માલ વેચવાનું ઠેકાણું
રેવડી=ખાંડની ચાસણીમાં તલ નાંખી કરેલી ચકતી
છેતરતો=ઠગતો
દુકાનદાર=દુકાનવાળો
બધા=સૌ
નવી=નવીન
માલ=સોદો
પૈસો=ત્રણ પાઇની કિંમતનો સિક્કો

પાઠ ૧૪

ઓછું=કમી
હવાડો=ઢોરને પાણી પીવા માટે બાંધેલી છોબંધની કુંડી
વેઢા=આંગળીના કાપા
ઢોર=પશુ
ત્રાજવું=તોળવાનું સાધન
મીંડું=શૂન્ય

પાઠ ૧૫

અવળા=ઉલટા
ચંપો=ચંપાના ફૂલનું ઝાડ
ચંપેલી=ચંપેલીના ફૂલનો વેલો
આગલા=અગાડીના
મેજ=ટેબલ
પાયા=પગ
પાંખડી=ફૂલની પાંદડી

ગીત અને કવિતાની સમજુતી.

સમજુતી—ચાલો, ઊઠો, આજ આપણે નવી રમત રમીએ; વાવટાઓ લઇને સારો ખેલ કરીએ અને ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ; લાલ, પીળો, અને વાદળી એ ત્રણ મૂળ રંગ કહેવાય છે. બાકીના બીજા બધા મેળવણી કરવાથી થાય છે. આજે આપણે સાથે ગોળ કુંડાળું કરીએ છીએ. તેથી જુદા જુદા રંગ

કેવા સારા દેખાય છે! ઉમંગથી હળીમળીને રહીને આપણે મજા કરીએ.

સમજુતી—મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા મને ચંદ્રમા રમવાને આપો અને ઘણા તારાઓ વીણીને મારે ગજવામાં ઘાલો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે. મા ચંદ્રમા અડધો મુગટ ધરે છે ને આખો મુગટ પણ ધરે છે, પણ કોઇ દિવસ મુગટ વગર આવતો નથી. ચંદ્રમાનું તેજ મારી આંખોમાં આંજો. મા એને ઊડતો પકડો. મા મને ચંદ્રમા વહાલો લાગે છે.

સમજુતી—તારા ગણ્યા ગણાય નહિ, તેમજ વિણ્યા વિણાય નહિ. તેમજ છાબડીમાં માય નહિ. તોપણ તે મારી આરસીમાં નહાય છે. તારા આકાશમાં ઝબક ઝબક થાય છે, તેથી જાણે તે મંદ મંદ હસે છે એમ લાગે છે. દેવની આંખો અંધારી રાતે પોતાની તેજવાળી ચળકતી પાંખો ઉઘાડે છે.

સમજુતી—ઓ! ઇશ્વર તારૂં ભજન કરીએ, કારણ કે તારૂં નામ મોટું છે; તારા ગુણનું હંમેશાં ગાયન કરીએ કે જેથી અમારાં કામ થાય. (૧) પ્યાર લાવીને તું અમને હસાવ અને અમારૂં મન હંમેશાં પાપ વગરનું રાખ; જો કદાચ અમે ભૂલ કરીએ તો હે! પ્રભુ તું માફ કરજે. (૨)

સમજુતી—ગાય કાળી, ધોળી કે રાતી હોય છે, તે પાણી પીએ છે ને ચરવા જાય છે; ગાયને ચાર પગ અને ચાર આંચળ હોય છે. વાછરડાં પર તેનું હેત ઘણું હોય છે. (૧) ગાયના પગને છેડે ખરી છે, અને તેમાં વળી ફાટ છે તેથી એનો ઘાટ સારો દેખાય છે; પાછળ પુછડાને છેડે વાળ છે, તેથી તે શરીરની સંભાળ રાખે છે. (૨) ગાયને બે કાન, બે શીંગડાં ને મોટી આંખો છે, ગાય પુછડાથી

માખી ઉડાડે છે; ગાયની રૂવાંટી નરમ છે તેથી તેનું શરીર સુંવાળું લાગે છે, ગાય વાછરડાં સાથે ગેલ કરે છે. (૩) ગાય દૂધ આપે છે તે ધોળું દેખાય છે, તે માણસ સાકર નાખી હોંસથી પીએ છે.

સમજુતી—હું ઠામ ઠામ, શહેરમાં અને વગડામાં ઊડું છું, હું ખુશી થાઉં છું, અને ખુશી કરૂં છું; મેં મારી પાંખ ઉઘાડી: હવે ભાઇ! તું તારી આંખ ઉઘાડ. હું ઘણા બોલ બોલું અને મધુર ટહુકા કરૂં, તું મારી એક શિખામણ માનજે, તે એ કે તું લોકોને સારૂં અને પ્રિય લાગે એવું બોલજે, અમે થોડું જીવવાના છીએ, માટે મરતાં સુધી અમે તો ગમત કરવાના; પણ તું ઘણું જીવજે, સારૂં બોલજે અને બીજું પણ સારૂં અને ઉપયોગનું શીખજે.

ડ્રિલની સૂચના-મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.ના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ.

ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ.

તૈયાર કહેતાં તૈયાર થવું. ચાલો કહેતાં સીધા ઉભા રહેવું.

રમત ૧—(૧) બેઉ હાથ સામે (૨) ખભે. (આમ આઠ સુધી)

રમત ૨—તૈયાર—જાગૃત થવું, ચાલો-ડમ્બેલ્સ હાથમાં લઇ ઉભા રહેવું. (૧) બંને હાથ ખભાની સીધાણમાં (મુઠ્ઠી આકાશ તરફ ચત્તી રાખવી.) (૨) બંને હાથ ખભા ઉપર ચડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર ડમ્બેલ્સ મૂકી દેવા.

રમત ૩—તૈયાર ઉપર મુજબ. ચાલો—ઉપર મુજબ (૧) બંને હાથ માથાની સીધાણમાં કાનની લગોલગ ઉંચા રાખવા. (૨) ખભે અડાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

રમત ૪—(૨ ૭ થી ઉલટી.) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ.
(૧) હાથ ખભાની સીધાણમાં સીધા પણ મુઠ્ઠી જમીન તરફ રાખવી. (૨) બગલમાં અડકાવવા. ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે, આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

રમત ૫—(૩ ૭ ઉલટી) તૈયાર અને ચાલો રમત ૧ લી મુજબ.
(૧) બંને હાથ માથાની સીધાણમાં સીધા ઉંચા પણ મુઠી બહારની બાજુએ. (૨) ખભાની સીધાણમાં હાથ સીધા, ૩, ૫, ૭ એક પ્રમાણે. ૪, ૬ બે પ્રમાણે. આઠે જમીન પર મૂકી દેવા.

(રાગ લશ્કરી કૂચ)

લઇ ડમ્બેલ્સ કરજો આમ, માથે રાખો બાળ તમામ;
ડાબો જમણો ઠોકતા જાઓ, પહોળા હાથો કરતા જાઓ.
નીચે પાછા તેને ધરો, ઉંચા સઘળા સાથે કરો;
સામસામી ફરતા જાઓ, કરી સલામ ને સીધા થાઓ.

પોતાની જગાએ જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ.

ચાલો ચાલોને ભાઇઓ અહીંથી સીધા સીધા સહુને ઠામ.
ધીમા ધીમા પગ ઉપાડી સૌને સાથે કરો સલામ— ચાલો.
હેતેથી સૌ હળી મળીને ચાલો કરીએ રૂડાં કામ— ચાલો.

ઘેર જતી વખત બોલવાની ડ્રિલ.

ડ્રિલ આપણી પુરી થઇને, ચાલો જઇએ બહારો બહાર;
ધીમે ધીમે પગ ઉપાડી, ચાલો સર્વે હારો હાર.
સ્વસ્થ બનીને સર્વે ચાલો, આડું અવળું નવ જોશો;
સાચવજો સૌ દફતર પોતે, નહિ તો તેમાંનું ખોશો.
નજર આપણી સામે રાખો, ચાલો સૌ એક એક પુંઠે,
સંભાળી સંભાળી ચાલો, હાર આપણી નવ તૂટે,

ઉભા રહો સૌ સૌ ઠામ, આઘા પાછા નવ થાશે;
સૌ સાથે શિક્ષકને પોતે નમન કરીને સ્થિર બેસો.

એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ.

પ્ર. આ ટેબલ પર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. કંઈ નથી. પ્ર. કંઈ નથી. એમ બતાવવાને ૦ આવું કાઢે તેને શૂન્ય કહે છે. જુઓ હું ટેબલપર લખોટા મૂકૂં છું. મેં કેટલા લખોટા મૂકયા ? ઉ. એક. પ્ર. ટેબલપર કેટલા લખોટા છે ? ઉ. એક. પ્ર. તમે કેટલી ટોપી પહેરી છે ? ઉ. એક. પ્ર. પેટ કેટલા છે ? ઉ. એક. પ્ર. નાક કેટલાં છે ? ઉ. એક. પ્ર. એક લખોટો ટેબલપર છે ને બીજો મૂકયો હવે કેટલા થયા ? ઉ. બે. પ્ર. તમારે હાથ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. પગ કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. કાન કેટલા છે ? ઉ. બે. પ્ર. બે લખોટામાંથી એક લઈ લઉં છું હવે કેટલા રહ્યા ? ઉ. એક. પ્ર. બે લખોટામાં એક ઉમેરીએ તો કેટલા થાય ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. તમારા એક હાથની આંગળીના કેટલા કટકા છે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. એક સવાકાની કેટલી પાઈ મળે ? ઉ. ત્રણ. ત્રણ લખોટામાંથી એક લઈ લઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. મારી પાસે ત્રણ બોર છે તેમાંથી બે ખાઇ જાઉં તો કેટલાં રહે ? ઉ. એક. પ્ર. મારી પાસે એક પાઈ છે ને બીજી બે પાઈ મળે તો કેટલી થાય ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણ લખોટામાં એક નાખીએ તો કેટલા થાય ? ઉ. ચાર. પ્ર. બકરીને કેટલા પગ હોય ? ઉ. ચાર. પ્ર. બીજા કોને ચાર પગ હોય છે ? ઉ. ગાય, ભેંસ વગેરે. પ્ર. ચાર લખોટામાંથી એક હું મગનને આપું તો મારી પાસે કેટલા રહે ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. બકરીનો એક પગ ભાંગેલો છે તો આખા કેટલા ? ઉ. ત્રણ. પ્ર. મારી પાસે ચાર જમરૂખ છે તેમાંથી બે ફેંકી દઉં તો કેટલા રહે ? ઉ. બે. પ્ર. ચાર

પાઇમાંથી બે પાઇના બોર લીધાં તો હવે કેટલી પાઈ રહી? ઉ. બે. પ્ર. મારી પાસે એક સવાકો ને એક પાઈ છે તો બધું મળીને કેટલી પાઈ થઈ? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર પાઇમાંથી ત્રણ પાઇની પેન લીધી હવે કેટલી રહી? ઉ. એક. પ્ર. તમારે પગે કેટલાં આંગળાં છે? ઉ. પાંચ. પ્ર. ચારમાં કેટલા ઉમેરીએ તો પાંચ થાય? ઉ. એક. પાંચ બોરમાંથી બે બોર સડેલાં નીકળ્યાં તો સારાં કેટલાં? ઉ. ત્રણ. પાંચ લખોટામાંથી ત્રણ આપી દઉં તો કેટલા રહે? ઉ. બે. પ્ર. પાંચ લખોટામાંથી ચાર લખોટા આપી દઉં તો કેટલા રહે? ઉ. એક. પ્ર. એક ને એક? ઉ. બે. પ્ર. બે ને એક? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણ ને એક? ઉ. ચાર. પ્ર. ચાર ને એક? ઉ. પાંચ પ્ર. પાંચમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે? ઉ. ચાર. પ્ર. ચારમાંથી એક લઉં તો કેટલા રહે? ઉ. ત્રણ. પ્ર. ત્રણમાંથી એક જાય તો કેટલા રહે? ઉ. બે. પ્ર. બેમાંથી એક જાય તો શું રહે? ઉ. એક. પ્ર. એકમાંથી એક જાય તો શું રહે? ઉ. કંઈ નહિ. પ્ર. કંઈ નહિ હોય ત્યારે શું કહેવાય. ઉ. શૂન્ય.

સરવાળાનો કોઠો.

૧+૧= ૨	૧+૨= ૩	૧+૩= ૪	૧+૪= ૫	૧+૫= ૬
૨+૧= ૩	૨+૨= ૪	૨+૩= ૫	૨+૪= ૬	૨+૫= ૭
૩+૧= ૪	૩+૨= ૫	૩+૩= ૬	૩+૪= ૭	૩+૫= ૮
૪+૧= ૫	૪+૨= ૬	૪+૩= ૭	૪+૪= ૮	૪+૫= ૯
૫+૧= ૬	૫+૨= ૭	૫+૩= ૮	૫+૪= ૯	૫+૫=૧૦
૬+૧= ૭	૬+૨= ૮	૬+૩= ૯	૬+૪=૧૦	
૭+૧= ૮	૭+૨= ૯	૭+૩=૧૦		
૮+૧= ૯	૮+૨=૧૦			
૯+૧=૧૦				

બાદબાકીનો કોઠો.

૧–૧=૦	૨–૨=૦	૩–૩=૦	૪–૪=૦	૫–૫=૦
૨–૧=૧	૩–૨=૧	૪–૩=૧	૫–૪=૧	૬–૫=૧
૩–૧=૨	૪–૨=૨	૫–૩=૨	૬–૪=૨	૭–૫=૨
૪–૧=૩	૫–૨=૩	૬–૩=૩	૭–૪=૩	૮–૫=૩
૫–૧=૪	૬–૨=૪	૭–૩=૪	૮–૪=૪	૯–૫=૪
૬–૧=૫	૭–૨=૫	૮–૩=૫	૯–૪=૫	૧૦–૫=૫
૭–૧=૬	૮–૨=૬	૯–૩=૬	૧૦–૪=૬	
૮–૧=૭	૯–૨=૭	૧૦ ૩=૭		
૯–૧=૮	૧૦–૨=૮			
૧૦–૧=૯				

દડાની રમત.

રમત ૧. દડા સામસામે ફેંકવાની રમત.

સૂચના—બે હાર વચ્ચે ચાર ફુટનું અંતર રાખવું.

ફેંકો ફેંકોરે દડા સામી હારે; જશે જશે તે ગોળના આકારે. (૧)
આપો આપો વિવેકે થિર થઇને; લેજો લેજો બધાએ એમ રહીને (૨)
વાંકા વાંકા ન વળશો કો કાળે; સીધા સીધા રહીને ઉછાળે (૩)
ઝીલી ઝીલીને જઇશું બહુ થાકી; રમત રમવાની છે રે બહુ બાકી. (૪)

ટીપ—આ કવિતાથી તિરકસ પણ ફેંકાશે. મહાવરો વધ્યા પછી જમણા, ડાબા, અવળા ફેરવતા જવું ને કૃતિ કરાવવી.

રમત ૨. દડાનો વાર જોડે સંબંધ તથા મૂળ અને મિશ્ર રંગનું ભાન.

સૂચના—૭ બાળકોને એક હારમાં ભીંત સામે મોં રખાવી ઉભા રાખવા.

(સુંદર શામળીઆ એ રાગ.)

(બધા બોલે) તમે દડા રમો વાર પ્રમાણે નિત્યે;
રંગો પર ધ્યાન, ચોંટાડો એક ચિત્ત. (ટેક)
(લાલ દડાવાળો બોલે) લાલ દડો રમજો સોમવારે,
(પીળો દડાવાળો બોલે) પીળો પકડજો મંગળવારે;
(વાદળી દડાવાળો બોલે) વાદળીનો વારો બુધવારે,
(બધા બોલે) આ મૂળ રંગોને આધારે
કહું છું તમને પ્રીતે
(નારંગી દડાવાળો બોલે) ગુરુવારે નારંગી રમજો,
(લીલા દડાવાળો બોલે) શુક્રવારે લીલા લઈ ફરજો;
(જાંબુડા દડાવાળો બોલે) શનિવારે જાંબુડા લેજો,
(બધા બોલે) મેળવણીના છે એ રંગો શીખવા રૂડી રીતે. (ટેક)

રમત ૩. દશ છોકરાની વાતચીત.

સૂચના—પાંચ પાંચની બે હાર સામસામા ઉભા રાખવા.

(જુઓ જુઓ પંખીની આ ટોળી એ રાગ.)

૧. જુઓ જુઓ આ દડો કેવો છે! ૨. રાતો રાતો એ જોવા જેવો છે.
૩. ઊને ઊને એને ગુંથેલો છે. ૪. રંગે રંગે એને રંગેલો છે.
૫. લીંબુ લીંબુ જેવો એ ગોળો છે. ૬. ગબડે ગબડે જુઓ એ ભોળો છે.
૭. મારે મારે તોયે પાસે આવે છે. ૮. હલકો હલકો એ મન લોભાવે છે.
૯. પોચો પોચો એ પોચવા જેવો છે. ૧૦. રમો રમો એ રમતમાં લેવો છે.

સમાપ્ત.

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો૦ કૃત:

બાળપોથીથી સાતમી સુધીના તથા કન્યા વાચનમાળા ત્રણે ભાગના અર્થની નોટો.

—: બાળપોથી માટે :—

"મુખગણિત શિક્ષક" ભાગ. ૧ દોઢ આનો.

"ડિકટેશન શિક્ષક" બે આના.

—: પહેલી માટે :—

"મુખગણિત શિક્ષક" ભા. ૨. ૧॥ આના.

"ડિકટેશન શિક્ષક" ભા. ૧. ૨॥ આના.

ત્રિવેદિ વાચનમાળાનો "ડિકટેશન શિક્ષક" ચાર આના.

—: બીજી માટે :—

"મુખગણિત શિક્ષક" ભા. ૩. બે આના.

"ડિકટેશન શિક્ષક" ભા. ૨ ત્રણ આના.

સુરત શહેરનો "ભૂગોળ શિક્ષક" ૩ આના.

—: ત્રીજી માટે :—

"મુખગણિત શિક્ષક" ભા. ૪. ૨॥ આના.

"ડિકટેશન શિક્ષક" ભા. ૩. ત્રણ આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

સુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના.

—: ચોથી માટે :—

"મુખગણિત શિક્ષક" ભા. ૫. ચાર આના.

"ડિકટેશન શિક્ષક" ભા. ૪ ચાર આના.

મુંબઈ. ઈ. ભૂ૦ પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪॥ આના.

—: પાંચમી માટે :—

"મુખગણિત શિક્ષક" ભા. ૬. ચાર આના.

"ડિકટેશન શિક્ષક" ભા. ૫. ચાર આના.

હિંદુસ્તાનની ભૂ૦ પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના.

બીજા ધોરણ માટે અંકગણિતનાં

ગુજરાતના ઇતિહાસની વાર્તારૂપી ☞ રસિક પ્રશ્નોત્તરમાળા ૭ આના.